

IN MEMORIAM

Dr. Dušan Kermauner (1903—1975)

Ob sedemdesetletnici dr. Dušana Kermaunerja so Prispevki prinesli obširen prikaz njegovega zgodovinskega dela izpod peresa dr. Marjana Britovška, ob komemoraciji po smrti, ki je tako kmalu in tako nepričakovano prišla za praznovanjem jubileja, pa je dr. Bogo Grafenauer dal v krogu Zgodovinskega društva ne samo prikaz, temveč tudi že prvo posmrtno oceno Kermaunerjevega raziskovanja in pisanja. Vrezalo se mi je v spomin, kako je dr. Grafenauer izrazil ne samo, kaj je Kermauner na njemu najbolj bližnjem področju dosegel, temveč tudi, kaj smo z nenadno Kermaunerjevo smrtjo vsi izgubili. Ne vidim, tako je približno rekel dr. Grafenauer, kdo iz sedaj aktivnih zgodovinarjev bi mogel prevzeti nalogo, da nadaljuje preučevanje zgodovine delavskega gibanja pri nas s takim znanjem in s tako prizadetostjo, s kakršnima je to opravljal pokojni dr. Dušan Kermauner. Usoda je tako hotela, da Dušan ni doživel oficialnega priznanja, ki se je, pač pod vtisom njegove zadnje knjige o delavskem gibanju na Gorenjskem, že pripravljalo — izvolitev za rednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Naj mi bo pričo tako kompetentne ocene zaslug za slovensko zgodovino-pisje in zato, ponavljam, izgube, ki nas je vse zadela s smrtjo dr. Dušana Kermaunerja, dovoljeno, da napišem nekaj vrstic v njegov spomin samo kot njegov tovariš in, posebej v zadnjih letih — upam, da tako lahko rečem — tudi njegov prijatelj.

Dušan Kermauner je seveda svoje javno življenje začel kot politik, kot aktivist, kot član Komunistične partije Jugoslavije. Kot za takega sem zvedel v začetku tridesetih let in kot takega sem ga takrat na videz tudi poznal. Srečaval sem ga visokega, slokega v dolgem črnem plašču, kako je vodil na sprehod svojega sina, takrat čisto majhnega. Dušan je takrat že imel za seboj prvi zapor in ni imel in najbrž zaradi obsodbe ni mogel imeti nobene službe. Takrat še nisem bil član partije, toda ta pojav preganjanega intelektualca me je globoko prizadeval in opominjal. Vsi smo vedeli, kako sposoben je in kako izobražen in kako nesebično predan stvari napredka; to, da mora zaradi svojega prepričanja trpeti in da ne sme svojih talentov svobodno razvijati, mi je bilo samo po sebi in na posebno patetičen način dokaz, da z našo takratno družbo stvari niso v redu in da sem glede na to tudi sam dolžan se opredeliti. Prepričan sem, da nisem bil edini, ki je takrat tako doživel Kermaunerja. Kolikor je Kermauner v predvojnem času prispeval k prestižu komunistične partije, je ta še porasel, ko sta izšli v njegovi redakciji Tumova avtobiografija in Prepeluhovi spomini na prevratne dni.

Dušan tudi potem, ko se je posvetil izključno zgodovino-pisju, to je v zadnjih petindvajsetih letih, nikdar v določenem smislu ni nehal biti politik. Od tod tudi njegova vehementna, včasih tudi preostra ali celo žaljiva polemika.

Gotovo nas je bilo več, ki smo mu svetovali; to ali ono omiliti. Nekajkrat je pri predelovanju tudi sam spoznal, da je šel v prvotnem besedilu predaleč in posameznosti spremenil. Toda večinoma je ostal pri v začetku napisanem, češ, kako naj bo drugače napisano, ko pa sem prepričan, da gre za zavestno vsiljevanje meščanske ideologije. Cilj mu je bil, da prikaže in obrazloži in s tem tudi v vsem opraviči politiko delavskega gibanja na Slovenskem, zlasti tistega od njegovih začetkov do konca prve svetovne vojne. Pri vsem tem pa mu je, in tega pri vsej vehementnosti njegovih polemik ne gre pozabiti, šlo za dejstva, za resnico, ne pa za samovoljne konstrukcije. Koliko bo npr. obveljalo mnenje Dušana Kermaunerja, da je presojeti politiko slovenske socialne demokracije v letih prve svetovne vojne brez vnašanja kategorij, ki so se izkristalizirale v naši zavesti v narodnoosvobodilni vojni — to je bil vodilni motiv nešteti njegovih pogovorov — to bodo pokazala nadaljnja metodološka razmišljanja našega zgodovinarja. Nihče pa ne bo mogel ne priznati njegove žareče strasti, dokopati se do jasne slike, kako je to ali ono v preteklosti v resnici bilo.

Kermauner je bil zelo srečen, ko je končal svojo zgodovino delavskega gibanja na Gorenjskem. Ne samo, ker je končal delo, ki ga je zaposlovalo nekoliko let in ki ga je včasih čutil kot breme, na katero ga je vezala pogodba, in ne samo, ker je bil ob opravljenem delu le zadovoljen z njim, prepričan, da se mu je posrečilo skozi obravnavo Gorenjske kakor skozi lečo zbrati v žarišče vse naše politično dogajanje dobrih petdeset let, temveč tudi zato, ker se je končno čutil prostega, da se posveti ureditvi in objavi korespondence dr. Tume. Ko ga je dohitela smrt, so na njegovi pisalni mizi že ležali fascikli te korespondence in on je že pričel delo na njih. Res je hkrati končaval kritični pretres knjige Milice Kacin-Wohinz o okupaciji Primorske, ki bi, sodeč po njegovem pripovedovanju, moral biti predvsem kritični pretres virov, na katere se je Kacinova naslanjala, predvsem spominov Ivana Regenta. Toda glava in predvsem srce sta mu vedno bolj bila že pri Tumovi korespondenci. Bilo je jasno, da gleda na to delo kot svoj magnum opus. Ne dvomim, da bi samo korespondenco spremljal obširen komentar, in morda bi ob njej posebej objavil še študijo o dr. Tumi. Eno in drugo bi mu dalo priložnost, da ponovno pretrese vse, kar je o dr. Tumi in njegovem času napisal.

Smrt mu je pretrgala to delo. To, da vemo, da je dr. Dušan Kermauner odšel še s takimi načrti, intelektualno in emocionalno tako svež, kakor je vedno bil, nas pušča še bolj prizadete in osiromašene.

Joža Vilfan